

УДК 331.54:[378.04:005.95:37

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-47-51](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-47-51)

ВЕЛИЧКО РУСЛАНА МИКОЛАЇВНА,

здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка,

м. Полтава, Україна

Ruslana Velychko,

Ph.D. student, Poltava V.G. Korolenko National

Pedagogical University, Poltava. Ukraine

E-mail: rvelicko98@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8122-473X>

ПРОФЕСІОГРАМА МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

А Авторка презентує практико-орієнтований підхід до професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Професіограма майбутнього керівника ЗЗСО позиціонується як науково-теоретична модель професійного портрету освітнього менеджера, яку магістрант динамічно досліджує у процесі навчання у магістратурі педагогічного університету. Виокремлено дидактичні умови реалізації практико-орієнтованого підходу до професіограми майбутнього керівника ЗЗСО у системі професійної підготовки магістрантів:

- 1) доповнення освітнього компонента «Освітній менеджмент» магістерської програми «Управління навчальним закладом» модулем «Професіограма керівника закладу загальної середньої освіти»;
- 2) проведення для магістрантів практикумів «Організаційно-педагогічна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти» на базі закладів із залученням освітніх менеджерів;
- 3) розроблення професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти за допомогою технології мейндремпінгу у контексті «теорія-практика».

Ключові слова: професійна підготовка; магістрант; керівник закладу загальної середньої освіти; професіограма; технологія мейндремпінгу; дидактичні умови; практико-орієнтований підхід

PROFESSION CHART OF FUTURE HEAD OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION: A PRACTICE-ORIENTED APPROACH

С In this article, the author presents a practice-oriented approach to the professional profiles of future heads of general secondary education institutions. The professional profile of the future head of an institution of general secondary education is positioned as a scientific and theoretical model of the professional portrait of an educational manager, which a master's student dynamically examines during the process of studying for a master's degree at a pedagogical university. The didactic conditions for the implementation of a practice-oriented approach to the professional profile of future heads of general secondary education institutions in the professional training of master's students are highlighted:

- 1) addition of the educational component "Educational Management" of the master's program "Management of an educational institution" with the module "Professional program of the head of a general secondary education institution";
- 2) conducting workshops for master's students "Organizational and pedagogical activity of the head of a general secondary education institution" on the basis of institutions with the involvement of educational managers;
- 3) develop the professional profile of the future head of a general secondary education institution using mind mapping technology in the context of "theory-practice".

Keywords: professional training; master's student; head of a general secondary education institution; professional profile; mind mapping technology; didactic conditions; practice-oriented approach

Постановка проблеми. На нинішній день професійна підготовка майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти спрямована на вирішення комплексу освітніх та управлінських завдань. Вона передбачає орієнтацію професійної підготовки в педагогічному університеті на усвідомлене ставлення магістрантів до себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, до самореалізації, самовдосконалення, усвідомлення

ними своєї професійної спроможності досягти успіху та стати ефективним сучасним освітнім менеджером. Крім цього, важливо формувати в магістрантів систему знань про зміст і структуру професії освітнього менеджера, сучасні вимоги соціуму до освітніх менеджерів на ринку праці, про стратегію планування й подальшої реалізації власного кар'єрного становлення й росту. Під час навчання магістранти знайомляться з основами

менеджменту та освітнього менеджменту, із сучасними науково обґрунтованими й перевіреними практикою методиками прийняття управлінських рішень у майбутній професії та отримують практичний досвід у пошуку інформації для розроблення або вдосконалення стратегії професійного зростання. Вочевидь, актуалізується проблема дослідження професіограми майбутнього керівника ЗЗСО з позиції практико-орієнтованого підходу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблему формування й розвитку професійної компетентності сучасного керівника закладу загальної середньої освіти, розроблення його професіограми досліджують різні вчені (О. Виговська, І. Жерносек, В. Синявський, В. Юрченко та ін.), що констатує факт актуальності складників професійної компетентності освітнього менеджера, визначення професійних функцій, необхідності постійного розвитку цієї компетентності для успішності педагогічної й управлінсько-організаційної діяльності освітнього менеджера. Дослідження різних аспектів цієї проблеми здійснюється з позиції професіографічного підходу, який акцентує увагу на розробленні професіограми фахівця, оскільки професіографічна інформація має відображати компетентність спеціаліста в обраному виді діяльності. Науковці наголошують, що професіограма менеджера освіти не лише відображає окремі аспекти та якості спеціаліста, але й виступає як еталон, якого варто прагнути досягнути в процесі діяльності освітнього закладу. Разом із тим, саме професіограма дає змогу чітко уявити, яким має бути керівник сучасного закладу освіти, а також допомагає визначити шляхи дослідження складників професіограми, розробити зміст, дидактичний інструментарій і визначити найоптимальніші підходи й шляхи підготовки майбутніх управлінців [10]. Разом із тим, бракує досліджень професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти з позиції практико-орієнтованого підходу.

Мета статті: детально проаналізувати професіограму майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти з позиції практико-орієнтованого підходу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Дослідження праць учених (О. Дубасенюк, В. Луначек, І. Найдьонов та ін.) дає можливість краще зрозуміти сутність поняття професійної компетентності освітніх менеджерів через їхню професіограму – своєрідний професійний портрет, науково-теоретична модель управлінця, що відображає сукупність необхідних знань, умінь і навичок, а також важливих особистісних якостей. Загалом, професіограма об'єднує три взаємопов'язані комплекси вимог до особистості фахівця:

- 1) загальногромадянські якості;
- 2) якості, що визначають специфіку професії;
- 3) спеціальні знання, вміння та навички з освітнього менеджменту.

У своїх дослідженнях В. Синявський дає чітке й розгорнуте визначення поняття професіограми, яка

«є повним описанням виробничо-технічних, технологічних, соціально-психологічних, медико-гігієнічних умов професійної діяльності та психологічних і психофізіологічних вимог, які професія пред'являє людині. У повній професіограмі вказуються функції даної професії й утруднення в її освоєнні, пов'язані з певними індивідуально-психологічними особливостями людини. Вона включає психограму – портрет ідеального або типового професіонала, сформульований у термінах психологічно вимірюваних властивостей. Психологічна психограма складається в результаті психологічного вивчення професійної діяльності» [9, с. 8].

Учені О. Виговська та І. Жерносек виокремили такі складники професіограми керівника закладу освіти, які відбивають його якості та властивості [1; 4] (рис. 1).

Нам імponує позиція А. Єрмоленка, який визначає чотири ключових складники професіограми педагога (психологічний, педагогічний, предметний, науково-дослідницький), кожний з яких включає теоретичний (знання) та практичний (уміння) компоненти. Ця позиція, на нашу думку, розкриває сутність практико-орієнтованого підходу до професіограми керівника ЗЗСО. Відтак, можемо доповнити вищезгадані ключові складники у процесі розроблення професіограми керівника ЗЗСО, п'ятим, організаційно-управлінським складником:

1. *Психологічний:* теоретичний компонент охоплює знання вікової психології та фізіології учнів відповідного віку, а практичний – виховні вміння.

2. *Педагогічний:* теоретичний компонент включає знання загальної дидактики та методики викладання, а практичний – уміння викладати предмет (кожен керівник ЗЗСО, як правило, викладає предмет і виконує роль учителя-предметника).

3. *Предметний:* теоретичний компонент складається зі спеціальних знань учителя-предметника, а практичний – з конкретно-предметних спеціальних умінь.

4. *Науково-дослідницький:* теоретичний компонент містить цілісне уявлення про педагогіку як науку, систему знань і методів пізнання, а практичний – науково-дослідницькі та експериментаторські вміння, а також уміння самовдосконалюватися, займатися самоосвітою і саморозвитком.

5. *Організаційно-управлінський:* теоретичний компонент містить цілісне уявлення про освітній менеджмент як науку, систему знань і методів пізнання, а практичний – організаторські, управлінські вміння, а також уміння бути лідером у педагогічному та учнівському колективах.

Варто звернути увагу на дослідження Н. Грицай, яка визначила ідентифікатори професіограми (вимоги) сучасного вчителя біології та створила його професійний портрет. Ці індикатори, на нашу думку, можуть слугувати основою й для професіограми керівника ЗЗСО, адже його професійна діяльність тісно пов'язана з педагогічною. Відтак, можемо орієнтуватися на наступні складники професіограми з доповненнями стосовно організаційно-управлінської діяльності (рис. 2).

<p><i>Гностичні (аналітичні)</i> – включають здатність аналізувати психолого-педагогічну літературу, умови освітнього процесу, завдання, що стоять перед керівником закладу освіти, педагогічні ситуації та знаходити гуманні способи їх вирішення; також це здатність аналізувати та оцінювати результати управлінської діяльності, використовуючи передовий педагогічний досвід.</p>	<p><i>Проектувальні</i> – включають здатність прогнозувати розвиток педагогічного колективу, передбачати власну систему педагогічної діяльності, моделювати цілі, завдання, зміст та засоби управлінської діяльності.</p>
<p><i>Конструктивні</i> – включають здатність планувати особисту діяльність для керівництва; впроваджувати різні підходи, (рольовий, діяльнісний, творчий, діалогічний, гуманістичний, особистісно-орієнтований, комплексний, науковий, системний, національний, технологічний) шляхом використання ефективних змісту, засобів, методів форм та технологій управлінської діяльності; передбачати труднощі в освітньому процесі; розробляти нові засоби та прийоми взаємодії з підлеглими.</p>	<p><i>Комунікативні</i> – включають здатність формувати гуманні відносини на рівні співробітництва і співтворчості; створювати сприятливе виховне середовище для розвитку інтересів, використовуючи власний авторитет.</p>
<p><i>Організаторські</i> – включають здатність стимулювати розвиток учнівського та педагогічного колективів; спільно з педагогами та здобувачами освіти організувати їхню щоденну життєдіяльність; сприяти накопиченню соціального досвіду здобувачів, позитивних рис, контролювати і допомагати педагогам в організації освітнього процесу; сприяти самовихованню і саморозвитку здобувачів освіти та створенню умов для самореалізації.</p>	<p><i>Координаційні</i> – включають здатність планувати діяльність закладу; налагоджувати постійні педагогічні стосунки з батьками здобувачів освіти та громадськістю, об'єднувати виховні зусилля педагогів, соціальних педагогів, психологів; вести педагогічну пропаганду.</p>
<p><i>Прикладні</i> – включають здатність малювати, співати, грати на музичних інструментах, виразно читати, танцювати, користуватися технічними засобами навчання.</p>	<p><i>Педтехніка</i> – включає здатність спілкуватися, володіння комунікативним впливом, керування власними емоціями; здатність зацікавити, переконувати, навіювати, стримувати, надихати, чітко передавати свої настрій, почуття і думки словом, мімікою та жестами; володіння своїм голосом</p>

Рис. 1. Складники професіограми керівника закладу освіти (за О. Виговською та І. Жерносек)

Вартує уваги думка О. Дубасенюк, яка виділяє кілька ступенів професійної придатності як складників професіограми фахівця: 1) непридатність – стан здоров'я не дозволяє працювати в даній сфері; 2) придатність до професії – відсутні протипоказання для виконання цієї роботи; 3) відповідність певній галузі діяльності – наявність особистих якостей, що відповідають вимогам професії; 4) покликання – найвищий рівень професійної придатності, що включає безсумнівну відповідність усім аспектам професійної діяльності [8].

Отже, у дослідженні професіограма майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти позиціонується як науково-теоретична модель професійного портрету освітнього менеджера, яку магістрант динамічно досліджує у процесі навчання у магістратурі педагогічного університету.

Досліджуючи професіограму майбутнього керівника ЗЗСО з позиції практико-орієнтованого підходу у системі професійної підготовки магістрантів виокремлюємо дидактичні умови його реалізації:

1) доповнення освітнього компонента «Освітній менеджмент» магістерської програми «Управління

навчальним закладом» модулем «Професіограма керівника закладу загальної середньої освіти»;

2) проведення для магістрантів практикумів «Організаційно-педагогічна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти» на базі закладів із залученням освітніх менеджерів;

3) розроблення професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти за допомогою технології майндмепінгу у контексті «теорія-практика».

Отже, доповнення освітнього компонента «Освітній менеджмент» магістерської програми «Управління навчальним закладом» модулем «Професіограма керівника закладу загальної середньої освіти» передбачає реалізацію таких практичних завдань: студенти мають зрозуміти сутність професіограми керівника ЗЗСО та його статутної діяльності; розвинути вміння ефективно виконувати управлінську діяльність у рамках нормативно-правових засад; сформувати та вдосконалити практичні навички для якісного виконання різних управлінських функцій у стандартних і нестандартних ситуаціях; спроектувати свій професійний розвиток; усвідомити правову та соціальну відповідальність за результати

<p><i>Предмет діяльності:</i> організація освітнього процесу школярів за допомогою педагогів школи.</p>	<p><i>Особливості професії:</i> соціальна значущість роботи, відповідальність перед суспільством, творчий підхід до роботи, велика зайнятість, необхідність встановлення позитивних стосунків з учнями та їхніми батьками, виховання любові до природи, України.</p>
<p><i>Особистісні якості:</i> любов до дітей, гуманізм, патріотизм, ерудованість, інтелігентність, цілеспрямованість, доброзичливість, висока моральність та загальна культура, чесність, терплячість, рішучість, відповідальність, справедливість, повага до людей, комунікабельність, креативність, врівноваженість, самокритичність, адекватна самооцінка.</p>	<p><i>Професійно значущі якості:</i> позитивне ставлення до професії, психологічна готовність, вміння контактувати з учнями та їхніми батьками, професійна мобільність, емоційна стійкість, культура професійного спілкування, прагнення до самоосвіти та самовдосконалення, орієнтація на професійні цінності, грамотне мовлення, індивідуальний стиль, а також педагогічні якості.</p>
<p><i>Педагогічні здібності:</i> гностичні, академічні, мовленнєві, організаційні, дидактичні, перцептивні, комунікативні, сугестивні, дослідницькі, проектувальні, рефлексивні.</p>	<p><i>Знання:</i> загальнокультурні, психолого-педагогічні, природничо-математичні, біологічні, дидактичні, методичні.</p>
<p><i>Уміння:</i> конструктивно-проектувальні, прогностичні, комунікативні, організаційні, управлінські, діагностичні, аналітичні, прикладні.</p>	<p><i>Компетенції:</i> організаційна, проектувальна, комунікативна, діагностична, рефлексивна, дослідницька, гностична, технологічна.</p>
<p><i>Протипоказання до вибору професії:</i> вади мовлення, емоційна черствість, невміння налагоджувати контакт із людьми, відсутність інтересу до управлінської діяльності, неухважність, слабо виражені педагогічні та управлінські здібності.</p>	<p><i>Домінуючі види діяльності:</i> викладання, виховна робота, організація роботи закладу освіти.</p>

Рис. 2. Складники професіогарми керівника закладу освіти (за Н. Грицай)

свої роботи; реалізовувати нормотворчу функцію на локальному рівні; організувати власну працю раціонально, запобігаючи перевантаженням.

Проведення для магістрантів практикуму «Організаційно-педагогічна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти» на базі закладів із залученням освітніх менеджерів передбачає: застосування розгорнутих бесід магістрантів із керівниками ЗЗСО; спостереження за їх роботою; відвідування адміністративних нарад; розбір професійних кейсів; проведення ділових ігор типу «Мотивація педагогічної діяльності вчителів»; мозкові штурми «Проблема чи ситуація?»; проведення творчих міні-досліджень на тему, узгоджену з керівником ЗЗСО; презентацію та обговорення творчих робіт на педагогічних радах тощо. Процес розроблення професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти за допомогою технології майндмепінгу у контексті «теорія-практика» візуалізовано на рис. 3.

Обрання технології майндмепінгу у контексті «теорія-практика» під час розроблення професіограми майбутнього керівника ЗЗСО уможливує вирішення наступних завдань у процесі професійної підготовки магістрантів:

1. Створення ідей, їх аналіз для знаходження рішення, узгодження та впровадження можливого рішення.
2. Систематизація інформації у вигляді послідовного ланцюжка подій, ідей і фактів.

3. Оброблення інформації, оскільки майндмепінг допомагає читати швидше, запам'ятовувати більше та краще зосереджуватися.

4. Стратегічне мислення: здатність охопити проблему повністю, враховуючи всі її особливості. Планування, усвідомлення своїх цілей, опис напрямів діяльності.

5. Вихід за межі власних стереотипів та обмежень.

Доцільно застосовувати технологію майндмепінгу за допомогою цифрових технологій і спеціального програмного забезпечення (наприклад, програм офісного пакету), інтернет-сервісів класу concept-mapping, що уможливить створення ментальних карт яскравішими, естетичнішими, динамічнішими, гнучкішими, виразнішими [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, потрактовуючи професіограму майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти як науково-теоретичну модель професійного портрету освітнього менеджера, яку магістрант динамічно досліджує у процесі навчання у магістратурі педагогічного університету, виокремлюємо дидактичні умови реалізації практико-орієнтованого підходу до професіограми майбутнього керівника ЗЗСО у системі професійної підготовки магістрантів (доповнення освітнього компонента «Освітній менеджмент» магістерської програми «Управління навчальним закладом» модулем «Професіограма керівника закладу загальної середньої

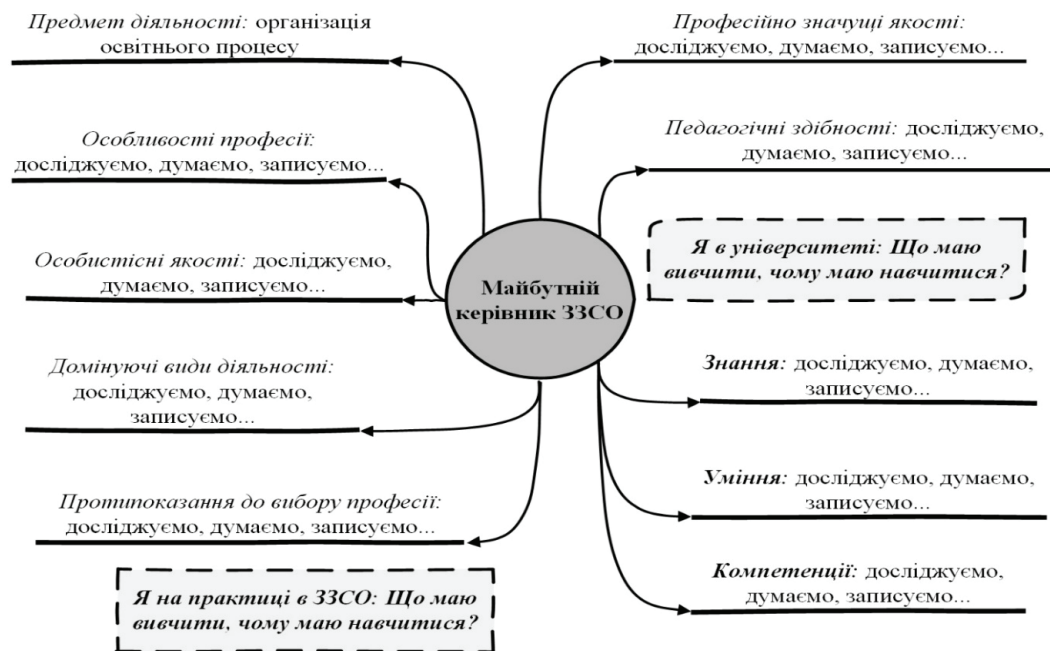

Рис. 3. Розроблення професіограми майбутнього керівника ЗЗСО за допомогою технології мейндремпінгу у контексті «теорія-практика»

освіти»; проведення для магістрантів практикумів «Організаційно-педагогічна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти» на базі закладів із залученням освітніх менеджерів; розроблення професіограми майбутнього керівника ЗЗСО за допомогою технології

мейндремпінгу у контексті «теорія-практика»).

Перспективи подальших досліджень убачаємо у розширенні спектру педагогічних технологій для реалізації практико-орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутніх керівників ЗЗСО.

Список використаних джерел

1. Виговська О. Місія директора. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. № 1/2. С. 95–110.
2. Грицай Н. Професійний портрет сучасного вчителя біології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 3. С. 39–48.
3. Ермоленко А. О. Професіограма й професійний портрет сучасного вчителя історії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 124. С. 78–81.
4. Жерносек І. Професіограма директора школи нового типу: ліцею, гімназії, колегіуму. *Управління освітою*. 2004. № 92. С. 8–9.
5. Кононець Н. В. Технологія мейндремпінгу як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання інформатики в коледжі. *Наукові праці ДонНТУ. Педагогіка, психологія і соціологія*. 2013. № 2 (14). С. 125–131.
6. Луначек В. Е. Педагогічний менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., випр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2015. 512 с.
7. Найдьонов І. М. Основи освітнянського менеджменту : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. Ч. 2. 270 с.
8. Професіографічний підхід у системі вищої освіти : монографія / колектив авторів, за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во О. О. Євенок, 2019. 328 с.
9. Синявський В. В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування : метод. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 84 с.
10. Юрченко В. Професіограма сучасного керівника закладу освіти. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-14.05.2021.v2.30>

References

1. Vyhovska, O. (2002). Misiya dyrektora [Director's mission]. *Dyktor shkoly, litseiu, himnazii* [Director of a school, lyceum, gymnasium], 1/2, 95-110 [in Ukrainian].
2. Hrytsai, N. (2014). Profesiyniy portret suchasnoho vchytelia biolohii [Professional portrait of a modern biology teacher]. *Pedahohika i psykhohohiia profesiynoi osvity* [Pedagogy and psychology of professional education], 3, 39-48 [in Ukrainian].
3. Iermolenko, A. O. (2015). Profesiogramy u profesiyniy portret suchasnoho vchytelia istorii [Professional profile and professional portrait of a modern history teacher]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky* [Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences], 124, 78-81 [in Ukrainian].
4. Zhernosek, I. (2004). Profesiogramy dyrektora shkoly novoho typu: litseiu, himnazii, kolehiumu [Profile of the director of a new type of school: lyceum, gymnasium, collegium]. *Upravlinnia osvitoiu* [Management of education], 92, 8-9 [in Ukrainian].
5. Kononets, N. V. (2013). Tekhnolohiia maindrempinhu yak pedahohichna tekhnolohiia resursno-orientovanoho navchannia informatyky v koledzhi [Mind mapping technology as a pedagogical technology of resource-oriented teaching of informatics in college]. *Naukovi pratsi DonNTU. Pedahohika, psykhohohiia i sotsiolohiia* [Scientific works of DonNTU. Pedagogy, psychology and sociology], 2 (14), 125-131 [in Ukrainian].
6. Lunyachek, V. E. (2015). *Pedahohichniy menedzhment* [Pedagogical management]: navchalnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Magistr» [2015]. 512 s.
7. Naidonov, I. M. (2019). *Osnovy osvitiyanskoho menedzhmentu* [Basics of educational management]: navch. posib. (Vol. 2). Kyiv: DP «Vyd. dim «Personal» [in Ukrainian].
8. Dubaseniuk, O. A. (Ed.). (2019). *Profesiografichnyi pidkhd u systemi vyshchoi osvity* [Professional approach in the system of higher education]: monohrafiya. Zhytomyr: Vyd-vo O. O. Yevenok [in Ukrainian].
9. Syniavskiy, V. V. (2014). *Profesiogramy i psykhohramy profesii pedahohichnoho spriamuvannia* [Profesiograms and psychograms of pedagogical professions]: metod. posibnyk. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
10. Iurchenko, V. (2021). Profesiogramy suchasnoho kerivnyka zakladu osvity [Profile of a modern head of an educational institution]. *Zbirnyk naukovykh prats LОГОС* [Collection of scientific papers LOGOS]. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-14.05.2021.v2.30> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 15.07.2024